

KULTURUTSKOTTETS BETÄNKANDE 3/2012 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om Centret för konstfrämjande och till lagar om ändring av lagen om statens konstnärsstipendier och lagen om utveckling av regionerna

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 5 juni 2012 regeringens proposition med förslag till lag om Centret för konstfrämjande och till lagar om ändring av lagen om statens konstnärsstipendier och lagen om utveckling av regionerna (RP 52/2012 rd) till kulturutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- direktör Tuula Lybeck och kulturråd Katri Santtila, undervisnings- och kulturministeriet
- ordförande Piia Rantala-Korhonen, generalsekreterare Esa Rantanen, chef för forskningsenheten Paula Karhunen, medlem Minna Heikinaho och medlem Pertti Palttila, centralkommissionen för konst
- ordförande Helena Jäykkä, Uleåborgs läns konstkommission
- ordförande Pertti Timonen, Birkalands konstkommission
- rektor Tuomas Auvinen, Sibelius-Akademien
- koordinator Lasse Lyytikäinen, Kainuun kulttuuri-info

- expert på regionutveckling Helena Aaltonen, samkommunen Kainuun maakunta
- Satakunta landskapsdirektör Pertti Rajala, Satakunta förbund
- sakkunnig Ditte Winqvist, Finlands Kommunförbund
- ordförande Mikko Hänninen, Finlands Skådespelarförbund rf
- vice ordförande Ari Saarto, Konstnärsgillet i Finland
- ombudsman Kirsi Herala, Taide- ja kulttuuri-alan ammattijärjestö — Fackorganisation för konst- och kultursektorn TAKU ry
- ordförande, konstnärsprofessor Reija Hirvikoski, Teatteri- ja Mediatyöntekijät ry
- generalsekreterare Henri Terho, Egentliga Finlands konstkommission
- universitetslektor i offentlig rätt, FM, FöM (disp.) Pauli Rautiainen.

Dessutom har skriftliga utlåtanden på begäran av utskottet lämnats av

- Finlands Nationalopera
- Teaterhögskolan
- Finland Festivals.

PROPOSITIONEN OCH MOTIONERNA

Regeringens proposition

Regeringen föreslår att det stiftas en lag om Centret för konstfrämjande. Den nya lagen ska ersätta lagen om organisering av konstens främjande. Propositionens syfte är att se över verksamheten och strukturen i konstkommissionsväsendet, som är från 1960-talet, för att dessa bättre ska svara mot de förändringar som redan skett och kommer att ske i omvärlden. Kollegial bedömning i anslutning till konstens autonomi kommer dock att tryggas.

I propositionen föreslås det att det inrättas ett ämbetsverk med namnet Centret för konstfrämjande. Centret ska ha regionala verksamhetsställen. I anknytning till centret ska det finnas förtroendeorgan med självständig beslutanderätt, nämligen konstrådet, statliga konstkommissioner, regionala konstkommissioner och särskilda nämnder.

Konstkommissionsväsendets konstfrämjande verksamhet förtydligas genom att förtroendeorganens bedömningsuppgifter och centrets myndighetsuppgifter separeras från varandra.

De uppgifter som centralkommissionen för konst nu sköter ses över och centret får en större mängd uppgifter där det förutsätts självständigt beslutsfattande och aktiv verksamhet. Förutom konstfrämjande uppgifter ska centret sköta vissa kulturfrämjande uppgifter. De regionala verk-

samhetsställena kommer att ha riksomfattande specialuppgifter.

Konstens autonoma ställning föreslås bli stärkt. Kollegial bedömning bevaras inom förtroendeorganens beslutsfattande. Förtroendeorganen på både riksnivå och regional nivå bevaras och ett konstråd inrättas. Konstrådet ska ha en central uppgift som undervisnings- och kulturministeriets konstpolitiska expertorgan. Beslutanderätt från statsrådet och ministeriet överförs på konstrådet.

Centret och dess regionala verksamhetsställen ska bilda en sammanhängande helhet för främjande av konst och kultur. Centret blir handlingskraftigare än den nuvarande centralkommissionen för konst och förvaltningen blir enhetligare. Ledningen av centret blir mer överskådlig än centralkommissionens ledning.

Förvaltningen och insynen främjas av att det beslutsfattande som rör statsunderstöd och stipendier blir tydligare. För att beslutsfattandet ska bli insynsvänligare slopas de nuvarande förbuden att överklaga beslut om statsunderstöd och stipendier. Omprövning av besluten ska få begäras och besluten ska få överklagas på laglighetsgrund.

Till reformen hör också ändringar i lagen om statens konstnärsstipendier och lagen om utveckling av regionerna.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2013.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

I anknytning till statsrådets redogörelse om kulturens framtid (KuUB 11/2010 rd — SRR 4/2010 rd) förutsatte riksdagen 2010 att regeringen förbereder en proposition om att ombilda centralkommissionen för konst till Centret för konstfrämjande. Nu har regeringen lämnat en proposition som fått mycket kritik under utfrågningen av sakkunniga i utskottet. Reformen är enligt utskottet ändå administrativt ändamålsen-

lig, uttryckligen med avseende på organiseringen och utvecklingen av konstförvaltningen. Propositionen kan alltså godkännas med de ändringar som utskottet föreslår.

Centret med sina regionala verksamhetsställen kommer att bilda en sammanhängande helhet för främjande av konst och kultur. Centret blir handlingskraftigare än den nuvarande centralkommissionen för konst och förvaltningen blir mer samordnad. Ledningen av centret blir mer överskådlig än centralkommissionens led-

ning. Avsikten är att det centrala verksamhetsstället blir kvar i Helsingfors och att centret självt får besluta hur många regionala verksamhetsställen det ska ha och hur deras uppgifter ska organiseras.

Förvaltningen och insynen förbättras av att beslutsprocesserna om statsunderstöd och stipendier blir tydligare. Förbudet mot att överklaga beslut i bidrags- och stipendieärenden ska slopas, så att beslutsprocesserna blir insynsvänligare och konstnärernas rättssäkerhet bättre. Ämbetsverkets verksamhet och befogenheter i relation till ministeriet och förtroendeorganen framgår klarare. Då blir det möjligt att samordna och effektivisera förvaltningsstrukturerna och verksamheten.

På regional nivå finns förtroendeorganen kvar, alltså 13 regionala konstkommissioner som bl.a. ska besluta om stipendier till enskilda konstnärer utifrån kollegial bedömning. De regionala konstkommissionernas verksamhetsområden förblir desamma som tidigare. Personalstyrkan i regionerna förblir också oförändrad.

Uppgifterna för Centret för konstfrämjande. Centret för konstfrämjande ska finnas till för att främja konst och kultur. Främjandet av kultur hör till centrets uppgifter till den del den uppgiften inte ankommer på någon annan myndighet. I sina utlåtanden befarar många sakkunniga att centrets breda uppdrag i fråga om kultur kan leda till att de kulturrelaterade uppgifterna prioriteras för högt på bekostnad av centrets egentliga uppgift, alltså att främja konst.

Enligt utredning avses med främjande av kultur att centret ska ha hand om uppgifter kring t.ex. barnkultur, kulturell mångfald och projektet Kultur i vården. Redan nu har ministeriet delegerat uppgiften att fördela hithörande statsbidrag till Centralkommissionen för konst och de regionala konstkommissionerna. Reformen innebär att centret också ska ta över bl.a. finansieringen av konstskolorna. De uppgifter som centralkommissionen för konst nu sköter ses över och centret får en större mängd uppgifter som kräver självständiga beslut och aktiv verk-

samhet. De regionala verksamhetsställena kan tilldelas riksomfattande specialuppgifter.

Utskottet ser det som viktigt att konstkommissionsväsendets konstfrämjande arbete organiseras tydligare genom att centrets myndighetsuppgifter och förtroendeorganets uppgifter baserade på kollegial bedömning skiljs åt. Utskottet föreslår därför att paragraferna om ansvarsområde, organisering av verksamheten och uppgifter ändras så att centrets och konstkommissionsväsendets uppdrag tydliggörs.

Antalet regionala verksamhetsställen. Undervisnings- och kulturministeriet har som ett led i reformen förberett en minskning av antalet regionala verksamhetsställen. Utskottet anser inte att den här planen är motiverad. Enligt utredning har nämligen dagens system med 13 verksamhetsställen fungerat. Visserligen har personalstyrkan varit liten, men verksamhetsställena har haft stor betydelse för de orter där de finns och för det övriga verksamhetsområdet. Utskottet framhåller att de regionala konstkommissionernas expertis bör kunna nyttiggöras på bred front inom regional utveckling. Därför bör de regionala verksamhetsställena kunna bistå de regionala konstkommissionerna i bevakningen av konstnärlig verksamhet i regionen.

Också de nuvarande orterna där de regionala konstkommissionerna finns bör få behålla sin möjlighet att ha filialer, menar utskottet. Enligt en tilläggsutredning är avsikten att genom förordning föreskriva att ämbetsverket ska besluta om hur många de regionala verksamhetsställena ska vara, var de ska finnas och att de ska kunna ha filialer.

Betydelsen av kollegial bedömning. Utskottet lyfter fram betydelsen av kollegial bedömning i alla bidrags- och stipendieärenden inom konstsektorn. I det här avseendet är det viktigt hur förtroendemännen väljs och hur bred expertis förtroendeorganen har.

Enligt propositionen ska medlemmarna i kommissionen ha god konstnärlig sakkunskap. Konstnärlig sakkunskap finns enligt motiveringen förutom bland utövarna av konst också till ex-

empel bland dem som arbetar med förvaltnings-, musei-, undervisnings- och forskningsuppgifter inom en konstart och bland konstkritiker inom konstområdet. Enligt den gällande lagen om konstens främjande (328/1967) ska medlemmarna av de statliga konstkommissionerna vara meriterade utövare av konst eller kännare på konstområdet i fråga. Enligt förordningen om organisering av konstens främjande (1105/1991) ska det i statens konstkommissioner finnas sakkunniga inom olika konstriktningar och utbildningen inom konstområdet i fråga. När konstkommissionerna tillsätts ska det dessutom enligt lagen om konstens främjande ses till att de olika konstarterna blir företrädare i dem och att även regionala och språkliga synpunkter beaktas. Utskottet anser att bestämmelsen i propositionen är förenlig med dagens praxis när det gäller att utse medlemmar och inte kommer att bidra till försämrade möjligheter till kollegial bedömning.

Men sakkunniga har framfört en misstanke om att den kollegiala bedömningen blir lidande om alla medlemmar i konstkommissionerna inte utses på samma sätt som nu, alltså bland personer som föreslagits av organisationer. Innan de statliga konstkommissionerna tillsätts ska konstrådet enligt 6 § 4 mom. i lagförslaget höra aktörer som är viktiga med tanke på konsten. När medlemmarna väljs ska det ses till att kommissionen får en mångsidig konstnärlig och övrig sakkunskap och att språkliga och regionala synpunkter beaktas. Utskottet anser att regeringen är inne på rätt linje när den bestämmer att också andra personer än de som föreslagits av organisationer och institutioner får utses till medlemmar.

Avsikten är att göra systemet för konstfrämjande smidigare genom att minska uppsplittringen och göra det möjligt att på ett smidigt sätt reagera på förändringar på konstfältet, står det i propositionen. Kommissionernas ansvarsområden eller exakta antal anges inte längre i den nya lagen. Det ska finnas minst sju och högst tio statliga konstkommissioner och medlemmarna ska utöver ordföranden vara minst fyra och högst elva. Antalet medlemmar kan variera beroende på hur stor räckvidd kommissionerna har och hur

många olika konstarter som är företrädare i respektive kommissioner. I den nya lagen finns det inte längre någon bestämmelse om bemyndigande att tillsätta sektioner.

Utskottet vill dock lägga vikt vid att det finns sektioner, i synnerhet när det gäller att bedöma nya framväxande konstområden och konstformer och produktioner över konstgränserna. Behandling i sektioner bidrar till en bredare kollegial bedömning, expertis och trovärdighet i bedömningen med tanke på den som blir bedömd. Utskottet menar att det är mycket viktigt att det finns möjlighet att tillsätta sektioner. Enligt en tilläggsutredning tänker undervisnings- och kulturministeriet föreslå en bestämmelse i förordningen om att konstrådet kan tillsätta sektioner i de statliga konstkommissionerna för att förbereda ärenden som gäller kollegial bedömning. Men eftersom frågan är viktig och för att konstrådets uppgifter ska vara tydligt angivna föreslår utskottet att det här skrivs in i lagen.

Detaljmotivering

Lagförslag 1

1 § Ansvarsområde. Med hänvisning till det som står ovan i den allmänna motiveringen förtydligar utskottet 1 och 2 § så att myndighetsuppgifterna och expertuppgifterna anges i olika paragrafer. Ansvarsområdet preciseras i 1 § på så sätt att främjandet av kultur hör till ämbetsverket till den del den uppgiften inte ankommer på någon annan myndighet. I fråga om innebörden i ordet kultur hänvisar utskottet till den allmänna motiveringen ovan. Paragrafrubriken byts ut till följd av ändringen.

2 § Organisering av verksamheten. Paragrafen föreskriver tydligt att förtroendeorganen ska främja konst. Paragrafrubriken byts ut och 2 mom. utgår till följd av ändringen.

3 § Uppgifter. Med hänvisning till ändringarna i 1 och 2 § delar utskottet upp 1 mom. 1 punkten på så sätt att 1 punkten fortfarande föreskriver att centret ska främja konst nationellt och inter-

nationellt och den nya 2 punkten kompletteras med en uppgift som gäller kultur. Syftet är att explicit framhäva att centret i första hand ska främja konst. Till följd av ändringen blir 2—7 punkterna i propositionen nya 3—8 punkter.

4 § Ledning och beslutanderätt. Utskottet gör en teknisk korrigering så att författningshänvisningen som överlappar 14 § 2 mom. stryks i början av 3 mom.

5 § Konstrådet. Med hänvisning till den allmänna motiveringen ger utskottet systemet med kollegial bedömning en stärkt funktion genom att komplettera 1 mom. med en ny 3 punkt om att konstrådet i förekommande fall kan tillsätta sektioner i de statliga konstkommissionerna för att bereda ärenden som gäller kollegial bedömning. Till följd av ändringen blir 3—7 punkterna i propositionen nya 4—8 punkter.

Genom en ändring i 2 mom. framhäver utskottet ytterligare konstens roll i reformen och preciserar behörigheten för medlemmarna i konstrådet, alltså att de ska vara insatta i både konst och kultur.

6 § Statliga konstkommissioner. Utskottet nämner sammanslutningar i 1 mom. 2 punkten. Formuleringen i propositionen kan nämligen obefogat begränsa konstkommissionernas befogenhet att bevilja projektstipendier till registrerade sammanslutningar som söker stöd för konstnärlig produktion. Samtidigt framhåller utskottet att de statliga konstkommissionernas avgöranden ska bygga på kollegial bedömning.

Konstkommissionerna ska bevilja stipendier till enskilda konstnärer och konstnärsgrupper men också till sammanslutningar, om det rör sig om konstnärlig verksamhet av engångsnatur som t.ex. får projektstipendium. Det kan t.ex. vara fråga om teaterproduktion. Besluten ska bygga på utvärdering av den konstnärliga verksamheten, alltså kollegial bedömning. Centret för konstfrämjande ska däremot fokusera på att finansiera t.ex. de årliga verksamhetsunderstöden till sammanslutningar och projekt med mer omfattande konst- och kulturpolitiskt genomslag.

7 § Regionala konstkommissioner. Med hänvisning till det som står ovan om 6 § 1 mom. 1 punkten gör utskottet samma ändringar i 7 § 1 mom. 1 punkten.

15 § Ikraftträdande och övergångsbestämmelser. Utskottet gör två tekniska rättelser i 4 mom. i den finska versionen. Ändringsförslaget påverkar inte den svenska texten.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

godkänner lagförslag 2 och 3 utan ändringar och

godkänner lagförslag 1 med följande ändringar (Utskottets ändringsförslag):

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om Centret för konstfrämjande

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Centret för konstfrämjande

För främjande av konst (*utesl.*) finns *ämbetsverket* Centret för konstfrämjande, som lyder under undervisnings- och kulturministeriet och har regionala verksamhetsställen.

Centret ska också främja kultur till den del den uppgiften inte hör till någon annan myndighet. Närmare bestämmelser om organiseringen av centrets verksamhet utfärdas genom förordning av statsrådet. (Nytt)

2 §

Expertorgan

I anknytning till centret finns konstrådet, statliga konstkommissioner, regionala konstkommissioner och särskilda nämnder, som ska främja konst.

(2 mom. utesl.)

3 §

Uppgifter

Centret ska

1) främja konst (*utesl.*) nationellt och internationellt,

2) *främja kultur nationellt och internationellt till den del den uppgiften inte hör till någon annan myndighet, (Ny)*

(3—8 punkten som 2—7 punkten i RP)

(2 och 3 mom. som i RP)

4 §

Ledning och beslutanderätt

(1 och 2 mom. som i RP)

Närmare bestämmelser om (*utesl.*) direktörens tjänsteuppgifter och om avgörande av ärenden utfärdas genom förordning av statsrådet.

5 §

Konstrådet

Konstrådet ska

(1 och 2 punkten som i RP)

3) *vid behov vid de statliga konstkommissionerna tillsätta sektioner för att bereda ärenden med anknytning till kollegial bedömning, (ny)*

(4—8 punkten som 3—7 punkten i RP)

Konstrådet består av ordförande samt minst sex och högst åtta övriga medlemmar. Ordföranden och medlemmarna utses av undervisnings- och kulturministeriet. Konstrådet väljer inom sig en vice ordförande. Konstrådets medlemmar ska vara insatta i konst och kultur.

(3—5 mom. som i RP)

6 §

Statliga konstkommissioner

De statliga konstkommissionerna ska

(1 punkten som i RP)

2) inom var sitt ansvarsområde *utifrån kollegial bedömning* besluta om stipendier och priser till konstnärer, konstnärsgupper och *sammanslutningar,*

(3—5 punkten som i RP)

(2—5 mom. som i RP)

7 §

Regionala konstkommissioner

De regionala konstkommissionerna ska

1) *utifrån kollegial bedömning* besluta om stipendier och priser till konstnärer konstnärsgupper och *sammanslutningar* inom sin region,

(2 och 3 punkten som i RP)

(2—6 mom. som i RP)

8—14 §

(Som i RP)

15 §

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

(Som i RP. Utskottets ändringsförslag påverkar inte den svenska texten.)

Helsingfors den 16 oktober 2012

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Raija Vahasalo /saml
vordf. Inkeri Kerola /cent
medl. Outi Alanko-Kahiluoto /gröna
Leena Harkimo /saml
Pauli Kiuru /saml
Sanna Lauslahti /saml
Silvia Modig /vänst
Mika Niikko /saf

Mikaela Nylander /sv
Tuomo Puumala /cent (delvis)
Simo Rundgren /cent
Pauliina Viitamies /sd
ers. Pietari Jääskeläinen /saf
Suna Kymäläinen /sd
Merja Mäkisalo-Ropponen /sd
Sari Palm /kd.

Sekreterare var

utskottsråd Kaj Laine.

RESERVATION

Motivering

Lagförslaget om Centret för konstfrämjande väger inte in särdragen hos den finländska konstsektorn. Det kommer att få omfattande konsekvenser för konstutbildningen och konstens status och universalitet. Det finns redan nu stora regionala och sociala skillnader när det gäller att känna till och uppleva konst och att ha konst som hobby. Konstkommissionerna har arbetat för att lyfta fram konsten i områden där det inte sedan tidigare finns konstinstitutioner. Det är ett stort problem att konsten blir ensidig. Då riskeras inte bara de regionala konstnärerna utan också andra konstområden och konstformer. Finland är ett stort land, både kulturellt och mentalt. Konstfrämjandet bör stödja det regionala konstlivet på dess egna villkor och med hänsyn till olikheter mellan regionerna.

Propositionen kringskar drastiskt betydelsen av expertis i och genomslagskraft för den regionala konsten och kommer att leda till att medlemskåren i konstkommissionerna blir ensidig. Medlemmarna måste utses på det lokala planet där den bästa expertisen finns. Om länskonstnärer och medlemmar i konstkommissionerna utses centraliserat blir resultatet detsamma. Dessutom urholkas konstens regionala autonomi. Systemet med länskonstnärer är i dag fungerande och uppskattat bland konstnärer. Länskonstnärerna ska finnas till och vara en resurs för det regionala konstlivet och inte ses som en tillgång för ämbetsverket.

Propositionen gör det möjligt att lägga ner det regionala konstfrämjandet t.ex. på grund av sparbeting eller politik med fokus på centralisering. Enligt propositionen ska det inte längre ingå i de regionala kommissionernas uppgifter att främja konstnärernas försörjning. I stället rik-

tas direkt stöd i form av stipendier till huvudstadsregionen, dit 60 procent redan går sedan tidigare. Då kommer olika villkor att gälla för dem som vill utöva konst. Det är regionerna och inte ledningen som ska ha huvudansvaret för att dela ut stipendier. Här behövs kraftfullt fokus på arbete och verksamhet som inte ingår i stipendieutdelningen. Det här beaktas inte i propositionen. Olika projekt och nätverkandet mellan och kompetensen hos länskonstnärer och andra aktörer har betydelse för konstverksamheten. Nätverken spelar en viktig roll när det gäller mentorer och stöd för unga och nyblivna konstnärer. Det kan hända att många nya konstnärer inte upptäcks på grund av reformen.

Det blir sämre möjligheter att framföra konst i regionerna i samverkan med olika organisationer. Hittills har det varit så att olika organisationer verksamma på konstområdet tack vare konstkommissionernas arbete har kunnat producera och framföra konst tillsammans i områden och glesbygd där det annars skulle vara omöjligt. Propositionens konsekvenser drabbar särskilt barn, unga, äldre och andra sociala grupper som av ekonomiska skäl inte har möjlighet att utöva konst, om konsten och utövandet inte är tillgängliga på lika villkor. Arbetet för att främja konst riskeras i betydande grad. Vi måste våga använda hela landets resurser för att främja och utöva konst. Lagförslaget undergräver detta. Följaktligen anser vi att lagmotionen i anknytning till propositionen bör förkastas.

Förslag

Vi föreslår

att lagförslagen i utskottets betänkande förkastas.

Helsingfors den 16 oktober 2012

Inkeri Kerola /cent
Simo Rundgren /cent
Tuomo Puumala /cent

Mika Niikko /saf
Pietari Jääskeläinen /saf